

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Verlichte verhalen

De omgang met het verleden in de Nederlandse verlichting

de la Porte, E.J.

Publication date

2019

Document Version

Other version

License

Other

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

de la Porte, E. J. (2019). *Verlichte verhalen: De omgang met het verleden in de Nederlandse verlichting*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Verlichte verhalen

De omgang met het verleden in de Nederlandse verlichting

Eleá de la Porte

3 juni 2019

Verlichte verhalen. De omgang met het verleden in de Nederlandse verlichting.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor

aan de Universiteit van Amsterdam

op gezag van de Rector Magnificus

prof. dr. ir. K.I.J. Maex

ten overstaan van een door het College voor Promoties ingestelde

commissie, in het openbaar te verdedigen in de Agnietenkapel

op dinsdag 2 juli 2019, te 12.00 uur

door Eleá Jacinthe de la Porte

geboren te Zaanstad

Promotiecommissie:

Promotor: Prof. dr. W.R.E. Velema (Universiteit van Amsterdam)

Overige leden: Prof. dr. R.A.M. Aerts (Universiteit van Amsterdam)

Prof. dr. L. van Bunge (Erasmus Universiteit Rotterdam)

Prof. dr. I.B. Leemans (Vrije Universiteit)

Dr. M.M. Lok (Universiteit van Amsterdam)

Dr. M. Rutjes (Universiteit van Amsterdam)

Faculteit der Geesteswetenschappen

Dit onderzoek *Enlightenment and history. Changing views of the past in the Dutch Republic, 1715-1795* met projectnummer OND1348659 is gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)

Inhoudsopgave

Inleiding	5
<i>Een verlichte eeuw</i>	5
Verlichting en geschiedenis in Europa.....	9
<i>De herwaardering van de verlichting</i>	9
<i>Het verlichte verhaal: het zelfbeeld van Europa</i>	14
<i>De ontstaansgeschiedenis van het verlichte verhaal</i>	17
<i>Varianten van vooruitgang</i>	25
Verlichting en geschiedenis in Nederland.....	29
<i>Het verlichte verhaal in de nationale context</i>	29
<i>Het verlichte verhaal in Nederlandse bronnen</i>	32
<i>Hoofdstukindeling</i>	39
Hoofdstuk 1: Vooruitgang en verval. De omgang met het verleden in de Nederlandse spectatoren	41
Inleiding.....	41
Het idee van vooruitgang in de spectator.....	46
<i>De ontstaansgeschiedenis van het genre</i>	46
<i>De vooruitgang van de menselijke geest in Europa</i>	49
Het probleem van verval in de Nederlandse Republiek.....	53
<i>De zedenverbastering in de Nederlandse Republiek</i>	53
<i>De oorzaken van verval</i>	56
<i>De klassieke geschiedenis als bron</i>	60
Beschaafde Bataven.....	63
<i>Twee nationale mythes</i>	63
<i>Het ontstaan en verdwijnen van de Bataafse mythe</i>	64
<i>Het concept van de Gouden Eeuw</i>	67
<i>Een nieuw perspectief</i>	69
Historische rolmodellen: de verschuivende voorbeeldfunctie van het verleden.....	79
<i>De praktijk van beschaven</i>	79
<i>De grenzen van morele exempla</i>	82
Conclusie.....	89

Hoofdstuk 2: Scepticisme en optimisme. De prijsvragen over geschiedenis van Teylers Tweede Genootschap	91
Inleiding	91
De praktijk van prijsvragen	96
<i>De doelstellingen van Teylers</i>	96
<i>De prijsvragen over geschiedenis</i>	99
De waarde van historische kennis	104
<i>De groeiende status van geschiedenis</i>	104
<i>Een handleiding voor historisch onderzoek</i>	108
<i>Scepticisme en religie</i>	112
<i>De betrouwbaarheid van Herodotus</i>	115
<i>De vooruitgang van de geschiedschrijving</i>	118
Verlichting en verleden	125
<i>De vooruitgang van de samenleving</i>	125
<i>Geschiedenis en religie</i>	135
Conclusie	138

Hoofdstuk 3: Bijbel en beschaving. De geschiedenis van Europa in Nederlandse wereldgeschiedenissen	141
Inleiding	141
Een verlichte wereld.....	146
<i>Tijd en ruimte in vroege wereldgeschiedenissen</i>	146
<i>Nieuwe vragen en inzichten</i>	149
<i>De blijvende autoriteit van de Bijbel</i>	154
Eruditie en deugd: de <i>Algemene Geschiedenissen</i> (1721-1728) van Suikers en Verburg.....	156
<i>De eerste Nederlandstalige wereldgeschiedenis</i>	156
<i>Bijbels verleden en de geschiedenis van Europa</i>	163
Voorbestemde vooruitgang. <i>Historie der Waereld</i> (1780-1788) van Johannes Martinet	168
<i>De geschiedenis van Europese vooruitgang</i>	168
<i>Het conflict tussen Bijbel en beschaving</i>	174
Universele vooruitgang: <i>De Mensch</i> (1802-1807) van Martinus Stuart.....	182
<i>De beschaving van mens en samenleving</i>	182
<i>De oorsprong van de mens</i>	187
Conclusie	193

Hoofdstuk 4: Klassieken en modernen. De receptie van verlichte geschiedschrijving in Nederlandse recensietijdschriften	197
Inleiding	197
De klassieke geschiedschrijvers van het moderne Europa	201
Wisselende reputaties	213
<i>Het belang van taal</i>	213
<i>De receptie van Voltaire</i>	215
<i>De receptie van Hume</i>	218
<i>De receptie van Robertson</i>	222
<i>De receptie van Gibbon</i>	228
Conclusie	233
Conclusie	237
Vooruitgang en verval	238
Europa en Nederland.....	245
Verlichte verhalen in Nederland.....	249
Bronnen	253
Literatuur	258
Samenvatting	283
Summary	289
Dankwoord	291